

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ПРОХАСЬКО ВЛАДИСЛАВ ЮРІЙОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК: 352:316.42:342.78
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ
ЕТАПІ: СУТНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

В. Ю. ПРОХАСЬКО
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:
ДАНКЕВИЧ Євген Михайлович
(прізвище, ім'я, по батькові)
доктор економічних наук, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **ПРОХАСЬКО Владислав Юрійович**
допущений до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № _____ від « _____ » _____ 2023 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор _____
(науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я та прізвище)

« _____ » _____ 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **ПРОХАСЬКО Владислав Юрійович** захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ - _____
(науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

ПРОХАСЬКО В. Ю. Регіональна політика в Україні на сучасному етапі: сутність, проблеми, перспективи. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Поліський національний університет, Житомир, 2023.

Розкрито зміст, структуру, сутність та функції регіональної політики та її розвиток на сучасному етапі. В процесі дослідження було з'ясовано, що регіональна політика на сучасному етапі розвитку стикається з низкою важливих завдань які потребують негайного вирішення. Україна вже впровадила в своє законодавство певні зміни щодо регіонального розвитку, проте ще багато питань лишаються невирішеними. В роботі було визначено аспекти які потребують реформуванню, щоб відповідати вимогам до вступу у ЄС.

Ключові слова: державна регіональна політика: економіка, соціум, наука, екологія, демографія, національність, зовнішня економіка, управління.

SUMMARY

PROKhasKO V. Regional policy in Ukraine at the present stage: essence, problems, prospects. Qualifying work on obtaining an educational degree Bachelor in specialty 281 «Public management and administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

The content, structure, essence, and functions of regional policy and its development at the present stage have been disclosed. During the research, it was found that regional policy at the current stage of development faces a number of important tasks that require immediate resolution. Ukraine has already implemented certain changes regarding regional development in its legislation, but many issues remain unresolved. The work has identified aspects that require reform in order to meet the requirements for EU accession.

Keywords: state regional policy, economy, society, science, ecology, demography, nationality, foreign economy, management.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	10
1.1. Сутність державної регіональної політики	10
1.2. Напрями та цілі державної регіональної економічної політики України	14
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ	16
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ПОЛІТИКИ ЗГУРТОВАНOSTІ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	18
2.1. Діагностика проблем в регіональній політиці на сучасному етапі	18
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ	21
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ЄДНОСТІ УКРАЇНИ	22
3.1. Напрямки поліпшення та перспективи розвитку регіональної політики	22
3.2. Відбудова, регіональний розвиток і шлях до ЄС	24
ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ	26
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	29
ДОДАТКИ	32

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Протягом останнього часу державна регіональна політика в Україні була розглянута обмежено, переважно в контексті питань регіонального економічного розвитку. Проте, зростання диференціації розвитку різних регіонів (соціального, економічного, культурного тощо) сповільнює розвиток держави та створює загрозу національній безпеці. Тому актуальним є дослідження реалізації державної регіональної політики в широкому розумінні, включаючи не лише регіональний економічний розвиток, але й аналіз відповідної термінологічної бази, що стосується державної регіональної політики. Будь-яка регіональна політика, зокрема активна, передбачає створення сприятливих умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів. На сьогоднішній день саме цей аспект є ключовим стратегічним пріоритетом регіональної політики в Україні.

Останні дослідження та публікації, які використано у роботі, свідчать про активний інтерес вчених та експертів до розв'язання проблеми підвищення ефективності державного управління в контексті сталого розвитку. Зокрема, науковими доробками в цій галузі займалися В. Бакуменко, І. Василенко, О. Войтик, М. Долішній, Д. Котляр, В. Лемак, В. Лобанов, В. Малиновський, М. Маниліч, Л. Масловська, Г. Музиченко, Ю. Наврузов, Н. Нижник, С. Романюк, В. Саламатов, Т. Татаренко та інші.

Об'єктом регіональної політики є широкий спектр соціально-економічних процесів, що відбуваються на конкретній території. Це охоплює взаємодію між людьми, природою та всіма суспільними інститутами. Таким чином, основними об'єктами регіональної політики є виробничі сектори (зокрема підприємства як основна ланка суспільного поділу праці), соціальна сфера (зокрема люди як представники соціуму, родин та етносів) і грошово-фінансові процеси.

Суб'єктами регіональної політики можуть бути різні особи та організації. Наприклад, це можуть бути окремі посадові особи (наприклад, Президент України), Верховна Рада України як найвищий законодавчий орган держави,

органи державної виконавчої влади на всіх рівнях, органи місцевого самоврядування, а також окремі юридичні особи (установи, організації та підприємства) і громадські організації.

Мета роботи: Дослідити реалізацію державної регіональної політики в Україні з урахуванням широкого спектру соціально-економічних процесів на території регіонів та зосередитися на підвищенні конкурентоспроможності регіонів.

Завдання роботи:

– проаналізувати попередні дослідження та публікації в галузі державного управління та регіонального розвитку для встановлення актуальності теми дослідження;

– вивчити термінологічну базу, пов'язану з державною регіональною політикою, для забезпечення аналізу і розуміння відповідних концепцій та підходів;

– проаналізувати реалізацію державної регіональної політики з урахуванням різних аспектів розвитку регіонів, включаючи соціальний, економічний і культурний;

– дослідити підходи та методики, спрямовані на створення сприятливих умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів;

– розглянути роль різних суб'єктів у державній регіональній політиці, включаючи посадових осіб, законодавчі органи, органи виконавчої влади, місцеве самоврядування, юридичні особи та громадські організації;

– зробити висновки та запропонувати рекомендації щодо покращення реалізації державної регіональної політики з метою забезпечення сталого розвитку регіонів та підвищення національної безпеки.

Предметом дослідження є реалізація державної регіональної політики в Україні в широкому розумінні. Дослідження включає аналіз різних аспектів регіональної політики, не обмежуючись лише регіональним економічним розвитком. Дослідження охоплює аналіз термінологічної бази, пов'язаної з державною регіональною політикою. Враховуючи активний інтерес вчених та

експертів до проблем сталого розвитку та підвищення ефективності державного управління, робота враховує останні дослідження та публікації провідних авторів у цій галузі. Об'єктом дослідження є широкий спектр соціально-економічних процесів, які відбуваються на конкретній території. Це охоплює взаємодію між людьми, природою та суспільними інститутами.

Основні об'єкти регіональної політики включають виробничі сектори, зокрема підприємства як основну ланку суспільного поділу праці, соціальну сферу, включаючи людей як представників соціуму, родин та етносів, а також грошово-фінансові процеси.

Суб'єктами дослідження є різні особи та організації, які займаються регіональною політикою в Україні. Це можуть бути посадові особи, які здійснюють владні функції на різних рівнях (включаючи Президента України), законодавчі органи, органи державної виконавчої влади, місцеве самоврядування, юридичні особи (установи, організації та підприємства) і громадські організації.

Методи дослідження: Аналіз документів та літературних джерел: Цей метод полягає у систематичному аналізі документів, законів, політичних програм, звітів, статей, книг та інших літературних джерел, які стосуються державної регіональної політики. Він дозволяє отримати інформацію про існуючі стратегії, політики та практики, а також зрозуміти теоретичні підходи та концепції, що лежать в основі регіональної політики.

Економічний аналіз: Цей метод використовує економічні інструменти та показники для оцінки ефективності регіональної політики. Він дозволяє визначити основні економічні тенденції розвитку регіонів, виявити нерівності та диференціацію, проаналізувати регіональні конкурентні переваги та недоліки, ідентифікувати потенційні шляхи стимулювання економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності.

Соціологічні дослідження: Цей метод передбачає збір та аналіз соціологічних даних, що стосуються регіональних проблем, думок, уподобань та сприйняття населення. Він дозволяє виявити соціальні виклики, потреби та

пріоритети регіонів, оцінити задоволеність населення політикою та програмами, а також зрозуміти думки та ставлення громадськості до регіональних питань.

Географічний аналіз: Цей метод використовує просторові дані та географічну інформацію для вивчення регіональних аспектів політики. Він дозволяє аналізувати територіальну структуру, географічне розташування, розподіл ресурсів та інфраструктури, а також виявляти географічні залежності та взаємозв'язки між регіонами.

Експертні оцінки: Цей метод базується на думках та експертних знаннях вчених, практиків та представників влади з питань регіональної політики. Він включає проведення експертних опитувань, круглих столів, консультацій та інших форм співпраці з експертами з метою отримання оцінок, рекомендацій та прогнозів щодо регіональної політики.

При виконанні кваліфікаційно роботи були використані ці методи дослідження, що дозволило отримати широкий обсяг інформації про реалізацію державної регіональної політики в Україні, включаючи економічні, соціальні, географічні та політичні аспекти.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Результати дослідження опубліковано в матеріалах науково-практичних конференцій Поліського національного університету.

Практичне значення. Надає комплексний аналіз різних аспектів державної регіональної політики, поліпшуючи розуміння ситуації в Україні. Рекомендації та висновки сприяють розробці ефективних політичних стратегій для сталого розвитку та підвищення ефективності державного управління. Врахування останніх досліджень та інновацій допомагає впроваджувати сучасні підходи в регіональну політику. Розширює знання про соціально-економічні процеси та взаємодію між людьми, природою та суспільними інститутами. Сприяє налагодженню співпраці між різними учасниками регіональної політики.

Структура і обсяг роботи. Робота складається з трьох розділів розміщених на 32 сторінках, висновків до розділів та загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел нараховує 25 найменування, та розміщується на 3 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Сутність державної регіональної політики

Державна регіональна економічна політика є комплексом організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на підтримку ефективного розвитку продуктивних сил регіонів, раціональне використання їх ресурсного потенціалу та вдосконалення територіальної організації суспільства.

Суб'єктами державної регіональної економічної політики є центральні органи державної виконавчої влади, місцеві ради народних депутатів та інші органи місцевого самоврядування.[7, с. 55]

Об'єктами політики є системи територіальних утворень, такі як адміністративно-територіальні одиниці регіону, галузі господарського комплексу території, соціальна інфраструктура, природне середовище та трудові ресурси тощо.[7, с. 56]

Державна регіональна економічна політика (ДРЕП) в Україні будується з урахуванням наступних принципів:

- дотримання пріоритетів загальнодержавного значення;
- забезпечення органічної єдності розвитку продуктивних сил регіону та завдань соціально-економічного розвитку країни;
- урахування вимог економічної безпеки під час реформування структури господарських комплексів регіонів та розміщення нових підприємств;
- підвищення економічної самостійності регіону шляхом чіткого розмежування повноважень.

Особливості формування регіональної політики в сучасній Україні включають наступні аспекти:

- брак досвіду в здійсненні власної регіональної політики;
- незавершеність процесів формування дієздатних центральних органів державної влади та правового оформлення держави;

-переживання гострої економічної кризи;
-відмова від старої моделі стосунків між центральною та місцевою владою;

-необхідність широкого розширення повноважень місцевої влади[3, с. 29].

Ці особливості вимагають системного підходу та ефективних реформ у сфері регіональної політики для досягнення сталого розвитку регіонів та країни в цілому.

Необхідна децентралізація державного устрою України, включаючи:

- 1) Фінансова децентралізація;
- 2) Чітке розмежування повноважень між центральною та місцевою владою щодо економічного розвитку;
- 3) Збільшення ролі регіональних органів у політичному управлінні[17, с. 71].

На сучасному етапі розвитку України, основні цілі ДРЕП включають зміцнення державності, пошук оптимальної моделі державного та територіального устрою, забезпечення економічної самодостатності регіонів, активну участь регіонів та місцевого самоврядування в управлінні державою, а також підвищення та вирівнювання регіональних життєвих умов населення [3, с. 68].

Державна регіональна політика — це комплекс організаційних, правових та економічних заходів, які здійснюються державою з метою сприяння розвитку регіонів та досягнення стратегічних цілей. Головні завдання цієї політики полягають у стимулюванні ефективного розвитку продуктивних сил регіонів, раціональному використанні їх ресурсів, покращанні якості життя населення, забезпеченні екологічної безпеки та оптимізації територіальної організації суспільства. Реалізація регіональної політики пов'язана з необхідністю поліпшення системи регіонального управління. Сучасна недостатня децентралізація та обмежені фінансові ресурси місцевих органів влади спричинили значні нерівності у територіальній структурі економіки та

накопичення проблем у господарстві, економіці та соціальній сфері на регіональному рівні.

Державна регіональна політика є важливою складовою загальнонаціональної стратегії економічного та соціального розвитку України.

Метою державної регіональної політики в Україні є створення однакових можливостей для розвитку всіх територій країни, зменшення регіональних нерівностей і поліпшення якості життя населення. Вона спрямована на ефективне використання потенціалу кожного регіону та підтримку соціальної захищеності громадян шляхом вдосконалення роботи державних і місцевих органів влади. Державна регіональна політика спрямована на підвищення якості життя громадян, соціальну захищеність та вдосконалення роботи органів влади. Вона також має за мету створення рівних можливостей для всіх регіонів України, враховуючи їхні особливості та потенціал, і сприяє взаємному зростанню і розвитку. [18, с. 33]

Державна регіональна політика базується на таких принципах: додержання Конституції та законів України, чіткий розподіл повноважень та відповідальності між органами влади, забезпечення унітарності та цілісності території України, поєднання процесів централізації та децентралізації з урахуванням загальнодержавних та місцевих інтересів, тісне співробітництво між органами влади та місцевими органами самоврядування [18, с. 82].

Державна регіональна політика спрямована на досягнення наступних цілей:

1. Створення оптимальної та ефективної структури господарства регіонів, що базується на природно-ресурсному, виробничо-економічному, науково-технічному та людському потенціалі, а також історико-культурних традиціях.

2. Покращення системи державного прогнозування та стратегічного планування регіонального економічного та соціального розвитку.

3. Впровадження систем стратегічного бюджетного планування та фінансового забезпечення регіонального розвитку з використанням науково

обґрунтованих норм та нормативів для оптимального розподілу фінансових ресурсів.

4. Розробка перспектив залучення інвестицій у пріоритетні галузі виробництва з метою створення сучасної виробничої, транспортної та ринкової інфраструктури за допомогою нових технологій та збільшення виробництва якісних товарів і послуг.

5. Здійснення заходів для стимулювання розвитку депресивних територій.

6. Об'єднання фінансових ресурсів місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для спільного вирішення міжрегіональних економічних, соціальних та екологічних проблем.

7. Посилення ролі регіонів у зовнішньоекономічному співробітництві, їх активну участь у міжнародних організаціях та спільних форматах, а також розвиток міжрегіонального та транскордонного співробітництва.

8. Реалізацію процесу децентралізації влади, з якою супроводжується чітке розмежування повноважень між центральними та місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також розширення повноважень органів місцевого самоврядування [18, с. 162].

Узагальнюючи сутність та зміст діяльності з впровадження державної регіональної політики, можна зробити висновок, що ця діяльність спрямована на демократизацію процесів управління в кожному регіоні та місцевому самоврядуванні, покращення інтеграційних зв'язків між органами державного управління та регіональними органами влади. При цьому взаємовідносини між державою та регіональними органами влади повинні базуватися на конституційних засадах та принципі верховенства загальнодержавного права та законодавства. Впровадження регіональної політики сприятиме поглибленню територіального поділу праці, спеціалізації виробництва та створенню виробничих структур, які відповідатимуть географічним та економічним умовам кожного регіону. Ефективне використання науково-технічного потенціалу, розвиток підприємництва та впровадження різних форм господарювання сприятимуть насиченості ринку товарами та послугами,

задоволенню потреб населення та позитивно вплинуть на соціальне забезпечення громадян.

1.2. Напрями та цілі державної регіональної економічної політики України

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України, головна ціль державної регіональної політики полягає у збільшенні національного багатства країни. Це досягається шляхом підвищення соціально-економічного розвитку регіонів, ефективного використання їх природно-ресурсного та науково-технічного потенціалу, а також раціоналізації систем розселення та досягнення внутрішньо-регіональної збалансованості [8, с. 162].

Верховна Рада України затверджує основні напрями державної регіональної економічної політики. Президент України спрямовує діяльність державної виконавчої влади на вирішення найважливіших проблем соціально-економічного розвитку регіонів, видає нормативно-правові акти у цих справах і очолює Раду регіонів при Президенті України. Уряд України визначає державні пріоритети і затверджує державні програми соціально-економічного розвитку регіонів, забезпечує їх виконання і бере участь у створенні системи економічних регуляторів, нормативної та методологічної бази просторового розміщення продуктивних сил. [4].

Систематизація існуючих підходів щодо сутності державної регіональної економічної політики дозволила виділити наступні складові:

1. Економічна політика. Економічна політика спрямована на забезпечення регіонам можливостей для самостійного розвитку шляхом самофінансування та самозабезпечення. Вона охоплює такі аспекти, як бюджетна та податкова політика, планування та прогнозування розвитку регіону, використання природних ресурсів та розміщення продуктивних сил, політика розвитку

регіональних комплексів, контрольно-аналітична діяльність та інформаційне забезпечення.

2. Соціальна політика. Складовими соціальної політики є зростання рівня добробуту, соціальний захист та рівні можливості для громадян. Ефективність соціальної політики залежить від економічних можливостей держави. Головне завдання полягає в забезпеченні соціального захисту та допомоги різним верствам населення регіонів. Це може включати фінансову підтримку, працевлаштування, доступність товарів і послуг, медичне обслуговування та забезпечення прожиткового мінімуму для громадян.

3. Науково-технічна політика. Вона спрямовується на визначення пріоритетів у вдосконаленні та розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в регіоні. Базується на аналізі науково-технічного потенціалу регіону з метою зміцнення конкурентоспроможності, підвищення якості життя та досягнення сталого розвитку.

4. Екологічна політика. Головною метою екологічної політики є здорове довкілля, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та стимулювання інноваційного та екологічно обґрунтованого розвитку регіонів. Проблеми екології особливо актуальні в Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Запорізькій, Харківській та Київській областях.

5. Демографічна політика. Спрямовується на стримування депопуляційних процесів, забезпечення стабільної статеві-вікової структури населення, здійснення свідомого регулювання народжуваності, зменшення показників смертності та підвищення тривалості життя. Також вона спрямована на раціональне вирішення міграційних процесів, як внутрішніх, так і зовнішніх, з урахуванням соціально-економічних потреб країни. Розвиток сім'ї як основного соціального інституту також є важливим аспектом демографічної політики.

6. Гуманітарна політика. Гуманітарна політика залишається актуальною, орієнтованою на духовний розвиток та покращення морального і фізичного стану суспільства. Це досягається шляхом державної підтримки навчальних

закладів, лікарень, поліклінік, театрів, кінотеатрів, клубів та розвитку комунальної власності. Гуманітарна політика також має виражену регіональну спрямованість.

7. Національна політика. Спрямовується на гарантування конституційних, політичних, економічних і соціальних прав громадян незалежно від їх національності та віросповідання. Зокрема, це важливо для регіонів України, пов'язаних з процесами переселення кримських татар.

8. Зовнішньоекономічна політика. Спрямована на створення системи економічних зв'язків з метою активізації підприємництва, формування ринкової інфраструктури, залучення іноземних інвестицій та зростання експортного потенціалу регіонів. Для досягнення цих цілей використовуються різноманітні торговельно-політичні заходи, такі як зміна митних тарифів і укладання договорів про торгівлю, а також валютно-політичні заходи, які включають регулювання курсу валют та обмеження на рух капіталу. Участь в міжнародних економічних організаціях також є важливим аспектом зовнішньоекономічної політики.

9. Управлінська політика. Управлінська політика продовжує спрямовуватися на покращення інформаційно-комунікативних процесів у сфері державного управління. Вона включає прийоми та методики передачі державно-управлінської інформації, які сприяють структуруванню діяльності органів державної влади та їх взаємодії з інститутами громадянського суспільства. Це важливо для формування громадської думки, врахування інформаційних потреб та інтересів громадськості як ключового суб'єкта контролю за реалізацією державної політики.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ:

Державна регіональна політика є важливою складовою загальнонаціональної стратегії економічного та соціального розвитку України.

Вона сприяє комплексному розвитку регіонів шляхом оптимізації господарської структури, використання ресурсів та стимулювання інвестицій. Державна регіональна політика сприяє створенню рівних можливостей для всіх територій України та забезпечує їхнє взаємне зростання і розвиток. Проте, існують проблеми через недостатню децентралізацію та фінансові обмеження місцевих органів влади, що призводить до нерівностей. Для досягнення сталого розвитку регіонів та країни в цілому необхідні системні реформи та посилення ролі регіонів у політичному управлінні країною. Забезпечення сталого розвитку регіонів має включати створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, соціального захисту населення, інноваційного розвитку, екологічно обґрунтованого розвитку, гуманітарного розвитку, залучення іноземних інвестицій та покращення інфраструктури. Державна регіональна політика є ключовим чинником ефективного розвитку регіонів та забезпечує стаке соціально-економічне зростання та зменшення регіональних нерівностей.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ПОЛІТИКИ ЗГУРТОВАНOSTІ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1. Діагностика проблем в регіональній політиці на сучасному етапі

Будь-яка держава з більш ніж одним містом, особливо з великою територією, стикається з проблемами нерівномірного розвитку своїх територій. Географічні умови, такі як наявність морського доступу або гірських регіонів, можуть сприяти або обмежувати економічний розвиток. Урбанізовані області з високою щільністю населення зазвичай мають більші можливості для розвитку бізнесу і виробництва, порівняно з менш населеними сільськими районами. У зв'язку з цим, уряди змушені формулювати політику розвитку, яка забезпечує балансований розвиток та стримує нерівності в якості життя між різними територіями, а також деконцентрацію населення та міграцію до столиці чи великих міст.

У деяких великих країнах, народжуються складні міжрегіональні відмінності, які посилюються етнічними, релігійними та мовними розбіжностями серед населення. В Європейському Союзі, який є квазіконфедеративною системою, існує багато різноманітних регіонів, що суттєво відрізняються за всіма наведеними показниками. Тому ЄС приділяє велику увагу питанням згуртованості та регіонального розвитку, що закріплено в основному договорі про функціонування ЄС, зокрема у фундаментальній статті 174. «З метою сприяння своєму загальному гармонійному розвитку Союз розробляє та здійснює свої дії, спрямовані на зміцнення його економічної, соціальної та територіальної згуртованості[4].

Особлива увага ЄС зосереджена на зменшенні нерівностей у розвитку різних регіонів і зниженні відставання найменш сприятливих регіонів. Зокрема, особливий акцент приділяється сільським місцевостям, регіонам, що постраждали від процесу індустріалізації, а також тим регіонам, які мають

серйозні та стійкі проблеми з природними чи демографічними умовами, таким як північні регіони з низькою щільністю населення, острівні, транскордонні та гірські регіони [10].

Адекватна регіональна політика та політика згуртованості є важливим чинником для мирного та рівномірного розвитку держави. Забезпечення національної єдності та вирівнювання диспропорцій між регіонами є необхідними умовами для забезпечення безпеки та комфорту всіх громадян незалежно від їхнього місця народження чи проживання у державі. У випадку України з різноманітними регіонами, що відрізняються умовами, урбанізацією, економічною структурою, мовою, історією, релігією, етнічним складом, реалізація збалансованої державної регіональної політики стає ще більш важливою, ніж для ЄС. Проте, протягом багатьох років вона залишалася на задньому плані уваги держави.

Варто зауважити, що Україна затрималася з розробкою регіональної політики. Перший указ про Концепцію державної регіональної політики був виданий лише у 2001 році, Міністерство регіонального розвитку з'явилося у 2007 році, а рамковий Закон про державну регіональну політику прийнято у 2015 році, після початку конфлікту з РФ. Проекти реформ були розроблені Мінрегіоном у 2008-2009 роках, але були скасовані після зміни уряду 2010 року. Робота була відновлена після Революції Гідності в 2014 році, в результаті проведено децентралізацію та прийнято базове законодавство. Проте, державна та місцева служба після перших двох років прогресу зазнали серйозної деструкції.

За різними даними, кількість емігрантів з України становить 6–8 мільйонів осіб, згідно з ООН — 6,5 мільйона. Приблизно 4 мільйони осіб повернулися назад, хоча точні дані відсутні. Змінилося розміщення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні після 24 лютого 2022 року. Загальна кількість ВПО зросла до 4,7 мільйона в 2022 році з 1,5 мільйона у 2021-му, і їхнє розміщення значно змінилося, переходячи зі східних на західні та центральні регіони. В деяких громадах західних регіонів частка ВПО становить

10–15 % від загального населення. Більшість ВПО (86%) переміщені з півдня та сходу України, що призводить до подальшого зменшення щільності населення у східних і південних регіонах та ускладнює процес відновлення цих територій.

В умовах масштабного переміщення населення внутрішні міжрегіональні відмінності, які набували значущості для проросійських політик та Росії, втратили свою актуальність. Це підтверджується соціологічними дослідженнями, проведеними у листопаді 2022 року Радою Європи спільно з Мінрегіоном.

Все ще існує бажання серед ВПО повернутися в свої колишні місця проживання, але для цього необхідні певні умови: безпека у населених пунктах (40% зазначили цей фактор), закінчення російської агресії (27%), налагодження роботи критичної інфраструктури (25%) та припинення обстрілів (23%). Варто відмітити, що 77% опитаних не планують переїжджати зі своїх поточних місць перебування. Найбільша кількість людей, які не планують повертатися, належить до категорії "чоловіки віком від 18 до 29 років". Повернення українських біженців та внутрішньо переміщених осіб до їхніх попередніх місць постійного проживання є ключовим фактором відновлення регіонів. Проте слід розуміти, що значна частина людей навіть після настання миру, забезпечення безпеки та наявності робочих місць не планує повертатися. Цей факт потрібно враховувати при плануванні відновлення руйнованих районів та регіональної економіки.

Головна сила країни - її люди. Інфраструктура є ключовим інструментом розвитку територій та країни в цілому. Внаслідок війни в Україні було зруйновано велику кількість інфраструктурних об'єктів, особливо на сході та півдні країни. За оцінками Світового банку та уряду України, прямі збитки станом на 1 червня 2022 року становили 97 млрд доларів, а загальна потреба у відновленні складає 349 млрд доларів, з яких 105 млрд доларів необхідні у найближчі три роки. Звичайно, станом на сьогодні збитки та потреби відновлення значно зростають через тривалість війни та нові руйнування.

Станом на 1 серпня 2022 року 40% руйнувань стосуються житлової інфраструктури, а 31% - транспортної системи.

Україна опинилася в замкненому колі, де відновлення інфраструктури та повернення людей нерозривно пов'язані. Швидкі, але обґрунтовані рішення є необхідні для виходу з цього кола. Однак владні інституції, особливо у регіонах, які були окуповані або перебувають частково окупованими, виглядають ослабленими. Питання посилення спроможності інституцій національного рівня, зокрема Мінінфраструктури, Мінреінтеграції та Мінекономіки, є надзвичайно важливими.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ:

Географічні умови та урбанізація впливають на економічний розвиток різних регіонів. У контексті Європейського Союзу наголошується на важливості забезпечення регіонального розвитку та згуртованості. В Україні проблема регіональної політики була запущена, але після Революції Гідності та конфлікту з РФ були прийняті заходи щодо децентралізації. Однак, війна і внутрішні переміщення населення привели до змін в розміщенні населення та відмінностей між регіонами. Повернення біженців та внутрішньо переміщених осіб є важливим для відновлення регіонів, але не всі хочуть повертатися навіть після закінчення конфлікту. Інфраструктура є ключовим фактором розвитку країни. Забезпечення національної єдності та вирівнювання диспропорцій між регіонами є необхідними для забезпечення безпеки та комфорту всіх громадян.

РОЗДІЛ 3.

СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ЄДНОСТІ УКРАЇНИ

3.1. Напрямки поліпшення та перспективи розвитку регіональної політики

Здається, усі в Україні розуміють, що відбудова міст і сіл, а також економічне відновлення є складним та тривалим процесом, який потребує значних зовнішніх ресурсів. Ресурсів було небагато до війни, але внаслідок конфлікту їх стало ще менше.

Відтак, перед нами стоїть кілька важливих завдань:

- коректно оцінити збитки, уникнувши надмірного завищення, що може підірвати довіру донорів;
- правильно розпланувати відновлення на національному, регіональному та місцевому рівнях;
- визначити першочерговість і способи відновлення інфраструктурних об'єктів на основі потреб жителів і об'єктивних даних;
- створити ефективні механізми координації робіт з відновлення в територіях;
- забезпечити прозорість фінансування та мінімізувати корупційні ризики;
- спрямувати відновлення на прискорений соціально-економічний розвиток територій.

Отже, наразі у плануванні відновлення ми маємо наступне: Оголошений План відновлення України, який розрахований на десять років і передбачає очікуване фінансування у розмірі понад 750 млрд доларів США (не схвалений). Законом "Про засади державної регіональної політики" передбачається розробка планів відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад [12].

Законом «Про регулювання містобудівної діяльності» передбачено розробку: програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини). На сьогодні в Україні відсутня чітка законодавча основа

для створення зрозумілої системи планувальних документів для відновлення. Замість цього існують два конкуруючі види планувальних документів на регіональному та місцевому рівнях[4].

Неприродне включення документів поза предметом правового регулювання у Законі "Про регулювання містобудівної діяльності" створило конфлікт на рівні стратегічного планування територіальних громад. Законом "Про засади державної регіональної політики" передбачено розробку "стратегій розвитку територіальних громад" територіальними громадами. У той же час, Закон "Про регулювання містобудівної діяльності" використовує термін "концепція інтегрованого розвитку території територіальної громади", який визначається як "документ стратегічного планування". Система планувальних документів для відновлення має бути єдиною і зрозумілою, щоб уникнути фрагментації та сприяти відновленню та розвитку територій. Потрібно швидко узгодити закони "Про регулювання містобудівної діяльності" та "Про засади державної регіональної політики", щоб вони взаємодоповнювали один одного, не конкуруючи між собою.

Головна мета – зберегти людей та забезпечити зростання квадратних метрів, тонн та кілометрів. Люди визначають потреби у відновленні, і інфраструктура повинна бути спрямована на задоволення їхніх потреб. Прогнозується, що до 2030 року населення України становитиме від 30 до 35 мільйонів осіб, що менше, ніж у період будівництва багатьох інфраструктурних об'єктів. Тому немає сенсу відновлювати те, що не буде використовуватися. Ситуація з відновленням або відбудовою окремих населених пунктів, особливо тих, що повністю зруйновані, є дуже складною.

Тут потрібно приймати непрості рішення: розчищати зруйновані території та будувати нові поселення, якщо є можливість, або проводити рекультивацию з компенсацією для мешканців. Оскільки ці рішення мають велику політичну значимість, кожне з них повинне бути добре обґрунтованим. Потрібно враховувати настрої мешканців, економічні можливості

відновлюваної території та безпекову ситуацію. Важлива максимальна відкритість та участь людей у процесі прийняття рішень.

3.2. Відбудова, регіональний розвиток і шлях до ЄС

Сьогодні Україна стикається з низкою важливих завдань, які потрібно вирішити без зволікання: відбудова після війни, повернення людей, економічне відновлення та реалізація політики, що не поглиблює розриви між регіонами та зміцнює єдність країни. Україна повинна шукати свій унікальний шлях, використовуючи кращі практики ЄС та світу, щоб зробити мінімальну кількість помилок. За останнє десятиріччя регіональна політика розвинених країн зазнала еволюції. Масштабні вкладення в інфраструктуру з центру, які колись вважалися рішенням проблем регіональних нерівностей, не виявилися ефективними. Регіональні відмінності залишилися, відставання менш розвинених регіонів не було надолужено, незважаючи на значне публічне фінансування. Це спричинило втрату часу, витрату великих ресурсів та послаблення соціальної єдності.

Сучасна регіональна політика впроваджує новий підхід, включаючи:

- розробку стратегії регіонального розвитку, яка враховує широкий спектр факторів, що впливають на місцевий бізнес;
- розкриття потенціалу унікальних активів, притаманних кожному регіону;
- постійний пошук можливостей для розвитку регіону, замість акцентування на його слабких сторонах або потребі в підтримці;
- система координованого багаторівневого управління регіональним розвитком, залучаючи центральну, регіональну, місцеву владу та всіх зацікавлених сторін. Зміцнення управлінської спроможності на місцевому та регіональному рівнях. Україна вже впровадила в своє законодавство певні елементи регіонального розвитку, включаючи створення відповідних інституцій та систему планувальних документів.

Отже, в контексті підготовки до вступу в ЄС Україна повинна продовжувати реформування державної регіональної політики, щоб відповідати вимогам глави 22 "Регіональна політика та координація структурних інструментів" *Acquis Communautaire* (законодавство ЄС щодо приєднання нових країн). Це включає гармонізацію законодавства, розбудову інституційних рамок, зміцнення адміністративної спроможності, розробку операційних програм регіонального розвитку, впровадження моніторингу та оцінки, а також покращення фінансового управління й контролю[12].

Україна повинна забезпечити довгострокове програмування регіонального розвитку на центральному і регіональному рівнях, включаючи можливість співфінансування таких програм. Крім того, необхідно встановити надійну й ефективну систему фінансового контролю та аудиту інвестиційних витрат за програмами регіонального розвитку. При відборі та реалізації проектів регіонального розвитку Україна також повинна дотримуватися законодавства ЄС у різних галузях.

Інституційні рамки повинні гарантувати утворення відповідних інституцій як на центральному, так і на регіональному рівнях з ясно визначеними завданнями та повноваженнями. Крім того, важливим є ефективний механізм міжвідомчої координації та залучення широкого кола заінтересованих сторін у підготовці та реалізації програм регіонального розвитку. Всі інституції на центральному і регіональному рівнях повинні мати високу адміністративну спроможність, включаючи набір і навчання персоналу, а також збереження кваліфікованих і досвідчених працівників у відповідних інституціях.

Програмування включає підготовку Угоди про партнерство з ЄС та операційних програм регіонального розвитку. Країни-члени мають забезпечити широке партнерство для розробки програмних документів і створення достатньої кількості проектів регіонального розвитку, щоб використати повний обсяг фінансування. Важливо також здійснювати інформаційні та комунікаційні заходи для просування реалізації проектів регіонального

розвитку та досягнення цілей регіональної політики ЄС у країні-члені. Важливо забезпечити функціонування комп'ютеризованої системи управління інформацією (MIS), яка буде доступною та придатною для всіх заінтересованих сторін.

Нарешті, Україна повинна створити законодавчі рамки для фінансового управління, контролю й аудиту, відповідно до законодавства ЄС. Необхідно наділити існуючі або створити нові інституції з відповідними повноваженнями та впровадити систему фінансового управління, контролю та аудиту з чіткою відповідальністю. Виконання умов глави 22 у процесі переговорів покаже готовність України до ефективного впровадження регіональної політики ЄС та вирівнювання регіональних диспропорцій у Євросоюзі.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ:

Україна стикається з важливими завданнями, які потрібно вирішити негайно, зокрема відновлення після війни, економічне оживлення та зміцнення єдності країни. Щоб досягти успіху, Україна повинна використовувати кращі практики ЄС та світу, розробляти стратегії регіонального розвитку, впроваджувати реформи та гармонізувати законодавство. Необхідно також залучати широке партнерство, зміцнювати моніторинг та контроль за проектами, покращувати адміністративну спроможність і фінансове управління. Успішне впровадження регіональної політики ЄС допоможе Україні зменшити регіональні розбіжності і готуватися до вступу в ЄС.

ВИСНОВКИ

У складний час потрібні сильні рішення, лідерство і відповідальність. Мінінфраструктури, основний орган виконавчої влади, відповідає за регіональну політику. Виклик полягає в переході від інфраструктури до людей, взаємозв'язку різних транспортних мереж та задоволенні потреб на місцевому, регіональному і національному рівнях. Необхідно знайти спільність та співпрацю між бізнесом, місцевими органами влади та міжнародними донорами для відновлення та задоволення нагальних потреб постраждалих українців, щоб їх мотивувати повернутися в Україну. Проєкт відновлення України є наймасштабнішим та найскладнішим після Другої світової війни, але це також сприятиме нашому швидкому розвитку.

При цьому слід акцентувати увагу на невідкладних завданнях, які обов'язково мають бути виконані:

1. При відновленні територій слід враховувати їхні можливості розвитку та пріоритети державної регіональної політики, використовуючи цей процес для зміцнення адміністративної спроможності розвитку. Важливо ефективно використовувати фінансування та контролювати його використання відповідно до процедур Згуртованості ЄС.

2. Україна спільно з ЄС розробляє план заходів щодо виконання умов, визначених главою 22 *Acquis Communautaire*.

3. Необхідно реформувати статистику, впроваджувати системні, регулярні аналітичні дослідження і соціологічні опитування з метою виявлення викликів, обґрунтування проблем та програмування ефективних рішень.

4. В основі планування регіонального розвитку слід покласти територіальний підхід, використовуючи функціональні типи територій.

5. Необхідно провести актуалізацію Державної стратегії регіонального розвитку (ДСРР2027) та регіональних стратегій розвитку (РСР), а також розробити стратегії для відновлення територіальних громад і регіонів, що зазнали пошкоджень внаслідок війни.

6. Сформувати при уряді групу українських радників високого рівня для спільної підготовки проєктів рішень, методик та рекомендацій з урядом і ЄС.
7. Запланувати спільну роботу з ЄС для створення Joint Task Force, яка буде займатися питаннями регіональної політики.
8. Утворити українську делегацію для переговорів з главою 22 Acquis Communautaire.

Завдання не легкі., але вирішення їх необхідне і можливе. Міністерство і його працівники мають можливість зробити історичний внесок у відновлення та розвиток України. Результати будуть залежати від їхньої роботи і залучення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Голікова Т. Державне управління територіальним економічним розвитком: теорія і практика : Монографія /Т. Голікова. - К. : Вид-во НАДУ, 2007. - 296 с.
2. Долішній М. І. Організаційне та наукове забезпечення реалізації регіональної політики в Україні / М. І. Долішній // Вісник АЕН України. – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2004. – № 2 (6). – С. 3–7.
3. Іщенко Г. Основи регіонального розвитку / Г. Іщенко // Урядовий кур’єр. - 2007. - 19 січня. - С. 5.
4. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. Офіц. вид. К.: Парлам. Вид-во, 2005. 68 с.
5. Концепція адміністративної реформи в Україні [Електронний ресурс] // Указ Президента України “Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні“. – Режим доступу: www.rada.gov.ua
6. Концепція державної регіональної політики [Електронний ресурс] // : Указ Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001. – Режим доступу: www.minregionbud.gov.ua
7. Лобанов В.В. Уроки и перспективы административной реформы в России / Виктор Лобанов // Пробл. теории и практики упр. – 2005. – № 1. – С. 43-51.
8. Маниліч М. І. Трансформація регіонального економічного механізму : монографія / М. І. Маниліч. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2004. – 164 с.
9. Музиченко Г. В. Державна політика просторового розвитку: можливості застосування кластерного підходу в регіональній політиці / Г. В. Музиченко // Перспективи. Соціально-політичний журнал. – Філософія, політологія, соціологія. – Одеса, 2011. – Вип. 2 (48). – С. 116-121.
10. Музиченко Г. В. Концептуалізація державної політики країн пострадянського простору в умовах глобалізаційних змін : монографія / Г. В. Музиченко. – Одеса : Друкарський дім, 2012. – 394 с.

11. Музиченко Г. В. Місце та роль політичної складової в державній політиці сталого розвитку : досвід країн пострадянського простору / Г. В. Музиченко // Наук. вісн. Одеський національний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки : економіка, політологія, історія. – 2012. – № 24 (176). – С. 118 – 126.
12. Наврузов Ю. Регіональна політика в Україні: проблеми, принципи, перспективи / Ю. Наврузов // Управління сучасним містом. – 2001. – № 1–3 (1). – С. 41–50.
13. Романюк С. А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: регіональні дослідження : монографія / С. А. Романюк. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 112 с.
14. Стеченко Д. Управління регіональним розвитком / Д. Стеченко. – К.: Вища школа, 2000. – 223 с.
15. Топчієв О. Г. Регіональний розвиток України і становлення державної регіональної політики / О. Г. Топчієв, Т. М. Безверхнюк, З. В. Мітенко. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. – 224 с.
16. Управління суспільним розвитком: словник-довідник / за заг. ред. А.М. Михненка, В.Д. Бакуменка; уклад.: В.Д. Бакуменко, С.О. Борисович, О.А. Бутрін та ін. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – 248 с.
17. Яковенко Р. В. Державне регулювання економіки : конспект лекцій / Роман Яковенко. – Кіровоград : КНТУ, 2012. – 40 с. : іл.
18. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с. : іл.
19. Golikova T. (2007) Derzhavne upravlinnia terytorial'nyum ekonomichnym rozvytkom: teoriia i praktyka : Monohrafiia [Public administration territorial economic development: theory and practice: Monograph], Publisher UAGU, Kyiv, Ukraine.
20. Ishchenko G. (2007), “Fundamentals of Regional Development”, Uriadovuj kur'ier, January 19, pp. 5.

21. Stechenko D. (2000) Upravlinnia rehional'nym rozvytkom [Management of regional development], High school, Kyiv, Ukraine.
22. Dolishnii M. I. Orhanizatsiine ta naukove zabezpechennia realizatsii rehional'noi polityky v Ukraini / M. I. Dolishnii // Visnyk AEN Ukrainy. – Donetsk : TOV "Yugo-Vostok, Ltd", 2004. – No. 2 (6). – P. 3–7.
23. Lobanov V.V. Uroki i perspektyvy administratyvnoi reformy v Rossii / Viktor Lobanov // Probl. teorii i praktyky upr. – 2005. – No. 1. – P. 43-51.
24. Derzhavne upravlinnia ta derzhavna sluzhba: slovnyk-dovidnyk / ukl. O.Yu. Obolenskyi. – K.: KNEU, 2005. – 480 s.
25. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28 cherv. 1996 r. № 254k/96-VR // Verkhovna Rada Ukrainy. Ofits. vyd. K.: Parlament. Vyd-vo, 2005. 68 s.